

Відзив

офіційного оппонента на дисертаційну роботу Шелюк Юлії Святославівни на тему «Фітопланктон різnotипних водних екосистем Полісся»

Еколо-флористичні дослідження водоростей певних територій України збагачують наші знання про їх багатство. Водночас отримана інформація слугує підґрунтям для пізнання структурно-функціональних особливостей організації екосистем, з'ясуванню ролі автотрофної ланки в створенні потоків речовин і енергії та їх інтенсивності в сучасних умовах. Ці процеси знаходяться під безпосереднім впливом природних і антропогенних чинників.

Саме з'ясуванню основних закономірностей формування структурних і функціональних характеристик фітопланкtonу різних типів водойм Полісся і присвячена робота Ю.С. Шелюк.

Рецензована робота складається зі вступу, 7 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Викладена на 394 стор., з яких 274 – основний текст. Робота ілюстрована 87 рисунками та 75 таблицями.

Значний об'єм альгологічних проб (2020: у річках – 840, озерах – 180, водосховищах – 580, кар'єрах – 420), зібраних і опрацьованих автором, свідчать про повноту дослідження регіону. Отримані результати обґрунтовані і достовірні.

У **вступі** висвітлено усі необхідні елементи: актуальність, мета, завдання, зв'язок з науковими програмами та темами, наукова новизна і практичне значення, апробація, публікації, структура та обсяг роботи.

Розділ 1. «Матеріали і методи досліджень»

Дослідження фітопланкtonу водойм Полісся Ю.С. Шелюк проводила протягом 2007-2019 рр. Всього дослідженнями було охоплено 21 водотік басейнів річок Прип'яті та Тетерева, 4 озера, 5 водосховищ, 8 затоплених кар'єрів. У розділі вичерпно наведені методики збору і ідентифікації видів фітопланкtonу, підрахунку його чисельності та біомаси, частоти трапляння, схожості флористичного складу водоростей у різних типах водойм та інформаційного різноманіття фітопланкtonу за біомасою. Наведені формули, за якими дана сапробіологічна оцінка якості води. Крім того, тут представлені загальноприйняті методики оцінки фізико-хімічних властивостей води, продукції та деструкції органічних речовин і статистичної обробки отриманих цифрових даних.

Розділ 2. «Фітопланктон річкових екосистем басейнів Прип'яті і Тетерева»

У розділі наведено літературний огляд, що стосується розвитку фітопланкtonу у водоймах при зміні їх рівня трофності: від оліго-, мезотрофного до евтрофного, а також в зрегульованих і незрегульованих ділянках річок. Автор наводить особливості гідрофізичних, гідрологічних і гідрохімічних характеристик допливів названих річок. За результатами власних досліджень у річкових екосистемах річок Прип'яті і Тетерева Ю.С. Шелюк виявила 621 вид (660 ввт) фітопланкtonу, які належать до 217 родів,

81 родини, 35 порядків та 9 відділів. Встановлено, що найбільш чисельними тут були представники таких відділів як Bacillariophyta – 174 види (183 ввт), Chlorophyta – 193 (197) і Euglenophyta – 111 (136). Досліджуються корелятивні зв'язки між флористичним багатством фітопланктону, його біомасою, індексом Шенона, з одного боку, та вмістом у воді загального фосфору, азоту, заліза, pH середовища тощо – з іншого. Представлена характеристика просторового розподілу та сезонної динаміки фітопланктону у досліджуваних водоймах.

Зауваженням до розділу є наступне. Перший підпункт повинен бути після назви розділу. Розділ дуже великий (80 стор.) і важко сприймається. Слід було б відокремити літературний огляд від результатів власних досліджень, а так невідомо чиї дані представлені в таблицях (не завжди є посилання). Інколи не вказується конкретне літературне джерело, наприклад, «на думку С.С. Баринової [?]»

Розділ 3. «Фітоплантон озер»

Зазначається своєрідність планктонного угруповання водоростей озер, що обумовлено екологічними властивостями їх вод, зокрема кольоровістю, трофіністю і pH.

Всього тут виявлено 156 видів (159 ввт) водоростей з 81 роду, 46 родин, 28 порядків. У літній період основу біомаси озер формували діатомові, зелені та синьозелені водорости. Досліджувані озера – різні за походженням, зокрема карстові і постгляціальні. Встановлено, що карстові озера виділяються вищим рівнем біорізноманіття водоростей. Досліджується залежність видового багатства фітопланктону і його біомаси від екологічних факторів по аналогії з попереднім розділом.

Розділ 4. «Особливості багаторічної динаміки фітопланктону водосховищ із різним рівнем трофності»

У екосистемах водосховищ відбуваються динамічні процеси під впливом річкових і озерних умов. Це безпосередньо відбувається на ході біологічних процесів у них.

Всього фітопланктон досліджуваних водосховищ налічував 284 (307 ввт) види водоростей із 14 класів, 28 порядків, 50 родин та 123 родів. У водосховищах домінували зелені та діатомові водорости. Зазначається, що у сучасний період спостерігається деяке покращення якості води у порівнянні з 2004-2007 рр.

Розділ 5. «Особливості сукцесії фітопланктону штучних водних об'єктів”

Схема викладення матеріалу у цьому розділ аналогічна попередньому. У фітопланктоні досліджуваних водойм автором виявлено 357 (368 ввт) видів водоростей. Переважають зелені та діатомові водорости, проте тут також посилюється роль динофітових та синьозелених водоростей.

Розділ 6. «Первинна продукція як енергетична основа функціонування водних екосистем Полісся”

Первинна продукція фітопланктону формує матеріальну та енергетичну основу усіх ланок трофічного ланцюга. Автор різnobічно розглядає

продукційно-деструкційні процеси у досліджуваних водоймах. Вираховані індекси «зрілості» їх екосистем. Зазначено, що у штучних утвореннях (зрегульованих ділянках річок і затоплених кар'єрах) такі системи перебувають у “молодшому” стані у порівнянні з незрегульованими ділянками річок.

Розділ 7. «Закономірності формування структурних і функціональних характеристик фітопланкtonу різnotипних водних екосистем Полісся»

Встановлено, що видове різноманіття фітопланкtonу залежить від типу водойм, їх площі та об’єму води. Зі зростанням рівня трофії відбувається зростання ролі центричних діатомових, а також синьозелених водоростей. У річках з підвищенням кольоровості до складу домінуючого комплексу долучаються і золотисті водорости. Десятилітнє спостереження за продуктивністю досліджуваних водойм засвідчило стабільне функціонування їх екосистем.

Висновки дисертаційної роботи відображають вирішення поставлених задач.

Списки літератури розташовані після кожного розділу. Разом вони налічують 441 найменувань, з яких 311 кирилицею і 130 – латиницею.

Ступінь структурованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані у дисертаційній роботі, є цілком обґрунтованими. Вони базуються на самостійно зібраному і коректно опрацьованому альгологічному, гідрофізичному і гідрохімічному матеріалах з використанням загальновизнаних методів дослідження. Висновки сформульовані дисертанткою на основі аналізу результатів досліджень є достатньо аргументованими і охоплюють усі положення, що розглядаються у дисертації. Зміст автореферату і основні положення дисертаційної роботи ідентичні. Отримані результати, зокрема з оцінки якості води різnotипних водних об’єктів басейнів Прип’яті і Тетерева будуть слугувати основою для подальшого екологічного моніторингу цих водойм. Створена електронна база даних щодо складу фітопланкtonу району дослідження з їх структурно-функціональними показниками. Ці дані можуть бути використані в довіднику з регіональної флори.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, їх достовірність та новизна.

Характеристика видового багатства фітопланкtonу досліджуваного регіону, загальні закономірності його розподілу за типологією водойм, гідрологічні, і гідрохімічні властивості водойм, вплив на ці показники антропогенного фактору посідають центральне місце у роботі. Автором уперше узагальнено флористичне багатство водоростевого планкtonу різnotипних водних екосистем басейнів Прип’яті і Тетерева. Загалом ідентифіковано 812 (877 ввт) видів водоростей, що належать до 15 класів, 43 порядків, 99 родин та 261 роду. Визначені основні абіотичні фактори і їх вплив на структурно-

функціональні показники фітопланкtonу. Уперше виявлені закономірності процесу первинного продуктування як основи функціонування водних екосистем Полісся. Зроблено оцінку сукцесійного стану різnotипних водних екосистем за направленастю продукційно-деструкційних процесів. Отже, отримані різnobічні результати, їх достовірність і новизна цілком обґрунтують основні положення дисертації.

Додатки містять перелік публікацій автора за темою дисертації (А) та список водоростей планкtonу різnotипних водних об'єктів басейнів Прип'яті і Тетерева. Зауваженням до додатку Б є неправомірне внесення до списку планкtonу бентосних макроскопічних водоростей із роду *Ulothrix* Kütz. Є деякі помилки у написанні авторів видів, наприклад, Dedusenko-Strogoleva, Swirenko. Korshikov в основному написано повністю, а в деяких випадках – скорочено (Korsh.).

Матеріали дисертації опубліковані у 55 наукових працях, із них 22 – у фахових періодичних виданнях, у тому числі у 9 статтях, включених до міжнародної науковометричної бази даних Scopus.

Автореферат адекватно відображає зміст дисертації.

Зазначені вище недоліки дисертаційної роботи не знижують її наукової цінності. Робота викладена державною мовою, досить чітко і у відповідності з вимогами ДАК України.

В цілому дисертаційна робота Шелюк Юлії Святославівни «Фітопланктон різnotипних водних екосистем Полісся», яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук за спеціальністю 03.07.17 – гідробіологія, є завершеним дослідженням і за основними науковими результатами (виявлені видового багатства фітопланктону досліджуваного регіону, з'ясуванні загальних закономірностей його розподілу за типологією водойм під впливом гідрологічних, гідрохімічних і антропогенного факторів, екологічні оцінки водойм, характеру продукційно-деструкційних процесів у водних екосистемах) відповідає **«Порядку»** присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань № 567 від 24 липня 2013 р. Її автор Шелюк Ю.С. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора біологічних наук за спеціальністю 03.07.17 – гідробіологія.

Офіційний опонент.

Доктор біологічних наук, професор

Ткаченко Ф.П.

Підпис д.б.н., проф. Ткаченка Ф.П. засвідчує

Заморов В.В.

Декан біологічного факультету ОНУ, доц.

